

Dokter Hirschel-Kerényi (1888-1957)

**Margreet de
Broekert**

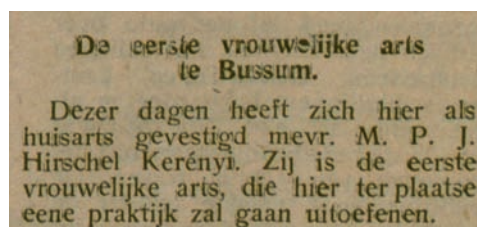
In 1922 begon Marguerite Petra Ilona Hirschel-Kerényi als eerste vrouwelijke huisarts in Bussum haar praktijk. Zij was net als haar man in Hongarije geboren. Tot aan haar dood in 1957 bleef zij haar beroep vol overgave uitoefenen. Oudere Bussumers herinneren zich haar vooral als een zeer geliefde, betrokken, sociale vrouw. Een jaar na de dood van haar man overleed ook zij. Naar grote waarschijnlijkheid met dezelfde tragische doodsoorzaak.

Hongaarse achtergrond

Marguerite werd op 16 mei 1888 in het Hongaarse Győr geboren. Zij kwam uit een familie van vooraanstaande medici. Ook zij wilde geneeskunde gaan studeren, maar in Hongarije was het in die tijd voor vrouwen verboden om die studie aan de universiteit te volgen. Op haar 19de trouwde zij in wat nu Bratislava heet met de twaalf jaar oudere joodse Wilhelm Nathan Vilmos Hirschel.¹ In Hongarije heerste toen al een overduidelijke antisemitische sfeer. Wilhelm kwam uit Kismarton, niet ver van Győr, een plaats met een eeuwenlang bestaande grote Joodse gemeenschap.

Marguerite vertrok met haar man via Leuven naar Nederland, waar zij in 1915

*Uit de Bussumsche
Courant, 17 juni 1922*

haar studie geneeskunde aan de Rijksuniversiteit Leiden begon. In 1919 haalde zij in Amsterdam haar eerste gedeelte van het artsexamen.

De eerste vrouwelijke artsen

In Nederland had Aletta Jacobs voor vrouwen de weg gebaand. Ze was een groot voorvechtster van vrouwenrechten en werd in 1878 de eerste vrouwelijke arts in Nederland.² In 1920 waren van alle 321 eerstejaars studenten Geneeskunde in Nederland er maar 33 vrouw. De meesten daarvan staakten hun werkzaamheden als arts als ze in het huwelijk traden. Dokter Hirschel bleef huisarts tot vlak voor haar dood in 1957. Meegespeeld zal hebben dat haar huwelijk tot haar grote verdriet kinderloos bleef.

Na haar afstuderen begon Marguerite in 1922 haar praktijk in villa Schoonoord aan Koningslaan 13 in Bussum.³ In het voorjaar van 1924 verhuisde het echtpaar naar Willemslaan 7. Elf jaar later kochten ze villa Aan den Koedijk op de Koedijklaan.

*Villa Schoonoord aan
Koningslaan 13*

De benedenverdieping werd ingericht als wacht- en praktijkruimte.

Geen doorsnee Gooise vrouw

Dokter Hirschel was een opvallende verschijning in Bussum. Nel Hartog-de Bruijn was vlak na de komst van dokter Hirschel in Bussum door ene mevrouw Wolff met haar in contact gebracht. In haar 'memoires' (een blocnote met herinneringen, gevonden door haar kleinzoon Age Lubbers) schrijft Nel Hartog heel beeldend over 'de dokter', met typeringen die overeenkomen met wat anderen over de dokter wisten te vertellen. De dokter sprak slecht Nederlands en kende hier nog niemand. Nel sprak vloeiend Duits doordat zij als kind in Duitsland had gewoond. Zij hielp dokter Hirschel met integreren in de Nederlandse, lees Bussumse samenleving. Zo probeerde ze kleding- en schoenkeuze van de dokter aan te passen, hetgeen niet gelukt is. Ze werden goede vriendinnen.

'Voor Hollandse begrippen was ze wuft. Ze was klein, tenger, maar wél met boezem. Ze had oranje-goudachtig weer-

barstig haar, dat ze later in die kleur liet verven. Ze maakte zich op, had altijd zeer kunstmatig-uitziende rode koontjes en droeg zijden of tule geklede japonnen, hele hoge hakjes om wat groter te lijken, en juwelen. Op haar borst prijkte altijd een knots van een broche met daarachter een verse bloem. Als ze bij je aan bed kwam en jij had mooie bloemen op je nachtkastje staan, dan plukte ze daar een af en gaf jou de verflenste bloem op haar boezem daarvoor terug.

Aanvankelijk toerde ze met de fiets door Bussum, later in een beige two-seater merk Chevrolet de Luxe met oranje sierband. Ze zat op een kussentje, maar kon desondanks nauwelijks over het dashboard kijken. Ze kon die auto eigenlijk niet aan. Bij het weggrijden huppelde de auto als een konijn (ze kon niet bij de pedalen) en harder dan een sukkeldrafje reed ze niet. Naast

haar zat altijd haar trouwe herdershond.

Geen wonder dat de dorpsbewoners eerst wat vreemd opkeken van haar kleurige verschijning en weinig vertrouwen in deze dokter hadden. Dat ze een vrouw was, was

Villa Aan den Koedijk

Dokter Hirschel, met broche

op zichzelf al geen aanbeveling. Ook van binnen was ze anders dan wij Noorderlingen. Ze was romantisch en sentimenteel. Al haar patiënten zijn lief en mooi, alle

Dokter Hirschel achter haar bureau in villa Aan den Koedijk

baby's die ze ter wereld helpt brengen zijn "beeldschoon".⁴ Als ze iets met je moest doen, een wond schoonmaken of een injectie geven, zei ze steevast: "Ik vind het heel akelig, maar ik moet je nu pijn doen."

Ik probeerde aan het al te opzichtig iets te doen. Maar op lage hakken kon de dokter niet lopen en het aangeraden mantelpakje met wasbare, katoenen blouse werd vertaald in een glanzerig pakje met hoge pofmouw-tjes en een kanten blouse met ruches.

Ik gaf het op, het was al snel ook niet meer nodig. Iedereen kende en accepteerde de dokter zoals ze was. Velen trouwden haar volkomen en een enkeling dweeptte zelfs met haar. Wie dat laatste bepaald niet deden waren de heren-doctoren. Ze hadden er een geduchte concurrente bij en nog wel één die werkte met "oneerlijke middelen". En daarin hadden ze gelijk.'

Sociale inborst

'In de auto van dokter Hirschel lag altijd een voorraad chocoladerepen. Als ze

voor het huis van een patiënt stopte, troepten de kinderen om haar heen en ze kregen allemaal, patiënten en buurkinderen, een stukje chocola. Achterin de auto lagen pakjes boter, fruit en andere gezonde waar: "Hoe kan ik een zieke duur aansterkend voedsel voorschrijven als ik weet dat ze zo al amper rond kunnen komen?" Regelmatig nam ze pannetjes soep mee en erg zieke kinderen kregen van haar een boek cadeau. De dokter stond met name in kringen van "minderbedeelden" hoog aangeschreven omdat zij niet zelden gratis bijstand verleende en vaak ook nog zelf de medicijnen betaalde. "Mijn man verdient goed," zei ze, "wij hebben het geld minder nodig dan velen van mijn patiënten en het kost zoveel moeite en tijd om de administratie bij te houden." Haar man verzuchtte wel eens: "Haar praktijk kost mij meer dan ze inbrengt."

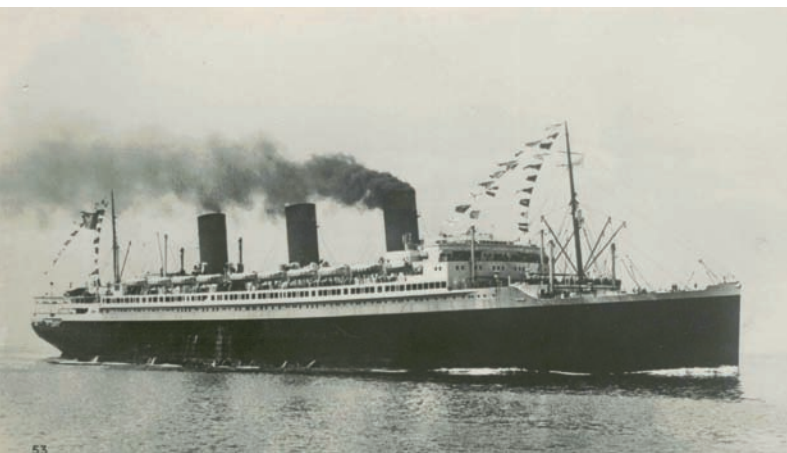
Jarenlang verleende dokter Hirschel gratis medische hulp aan het *Tehuis voor meisjes* aan de Landstraat. Daar werden vrouwen en meisjes opgevangen die geen onderdak hadden. Het was een publiek geheim dat zij geen tegenstander was van abortus. Dokter Hirschel was de enige arts in Bussum die bij een bevalling ook de aanstaande vader erbij wilde hebben. "Geen verstopperijtje spelen, het is toch ook hún baby. Ze moeten mee maken dat een bevalling geen sinecure is, maar wel iets

Aankondiging in de Bussumsche Courant van 5 december 1931

heel bijzonders." De dokter gaf regelmatig lezingen in Concordia over de "Eerste levensjaren van kinderen", "Hygiëne" en de "Gezondheidszorg" en verzorgde cursussen "Eerste hulp bij ongelukken".'

In haar *In Memoriam* laat Elsa Pereira-

Pieter Schoen. Hij zou de uitvinder geweest zijn van de vloeistof waarmee neon-verlichting vervaardigd kon worden. Maar Philips ging er, volgens overlevering tot woede van Wilhelm, met zijn vondst vandoor.

In het zadel gestorven

Een half jaar na de dood van haar man reisde Marguerite per eerste klas met stoomschip

Het stoomschip Île de France

d'Oliveira, de eerste vrouwelijke joodse huisarts in Bussum, zich in ongeveer dezelfde bewoordingen uit als mevrouw Lubbers-de Bruin.

‘(...) haar oververzorgde uiterlijk met vele sieraden, de onafscheidelijke verse bloem, de hoge hakjes en het kokette haar. (...) Maar zij die het voorrecht hadden haar beter te kennen, zagen naast en achter dat charmante uiterlijk de buitengewone kern van goedheid die haar bij uitstek geschikt maakte voor haar beroep als huisarts’.

Wilhelm Hirschel

In tegenstelling tot zijn vrouw was Wilhelm Hirschel een eenzellige man die zich nauwelijks in het openbaar liet zien en ongeveer in zijn laboratorium in villa Aan den Koedijk leefde. Op Nieuwjaarsdag 1956 overleed hij, voor de buitenwereld geheel onverwachts. De doodsoorzaak van Wilhelm is niet bekend. Hij was scheikundige en jarenlang als chemisch-technisch adviseur werkzaam geweest bij de N.V. Amsterdamsche Superfosfaatfabriek. Na zijn pensionering was hij nog werkzaam bij de verffabriek

Île de France naar New York.⁵ Naar zeggen om afscheid te nemen van familie, maar misschien hoopte zij dat ze daar al wel een medicijn hadden tegen leukemie. Ze wist dat ze ongeneeslijk ziek was, maar had dat aan niemand verteld.

Toen Marguerite eind januari 1957 in de Majella werd opgenomen, het ziekenhuis waar ze zo vaak patiënten had bezocht, wilde ze daar geen bezoek ontvangen. Alhoewel zelf niet katholiek was ze huisarts geweest van de nonnen, die haar nu verpleegden. Ze was door het personeel altijd met alle egards behandeld.

Op 5 februari 1957 stierf ze, zoals ze

Uit de Bussumse Courant van 7 februari 1957

Dr. M. P. I. Hirschel algemeen geachte vrouwelijke huisarts overleden

BUSSUM — In de ouderdom van 68 jaar is alhier overleden de vrouwelijke arts dr. M. P. I. Hirschel-Kerényi. Dr. Hirschel, die zeer vele jaren de dokterspraktijk in deze gemeente uitoefende, is maar zeer kort ziek geweest. Het bericht van het overlijden van deze geziene huisarts zal door zeer velen met groot leedwezen vernomen worden, daar zij niet alleen huisarts was maar zeer zeker ook huisvriendin. Vooral in de kringen van de minder bedeelden stond zij zeer hoog aangeschreven daar dr. Hirschel in behoeftige gezinnen meestal zelf de versterkende middelen meebracht en de gewoonte had de rekening te vergeten; zij het dan opzettelijk. Vooral in de oorlogsjaren heeft dr. Hirschel zeer veel leed verzacht en hulp geboden waar nodig en waar het haar bekend was. Ongetwijfeld zullen zeer velen haar morgen om half elf op de algemene begraafplaats de laatste eer bewijzen.

Het graf van Wilhelm Hirschel en Marguerite Hirschel-Kerényi op de Algemene begraafplaats in Bussum (foto Margreet de Broekert)

gewild had, 'in het zadel'. Een week voor haar dood sleepte zij zich, ziek als ze was, nog naar een patiënt die ze wilde zien. En liet zij haar herdershond inslapen. Het is niet ondenkbaar dat Wilhelm en Marguerite gestorven zijn aan de gevolgen van zijn experimenten, met naar grote waarschijnlijkheid radioactieve stoffen.

Onder grote belangstelling vond op de Algemene Begraafplaats in Bussum de begrafenis plaats. Marguerite werd bijgezet in het graf van haar man. Na haar overlijden werd in de villa een belangrijke kunst-, antiek- en inboedelveiling gehouden. De fraai geïllustreerde catalogus gaf een bijna gênante inkijk in het leven van dit Hongaarse echtpaar.

De Chevrolet, de Ford Consul van Wilhelm, boeken, schilderijen, alles ging in vreemde handen over. Er bleek vooral flink geboden te zijn op het echtelijk bed, dat uiteindelijk werd gekocht door de kolenboer. Na deze veiling werd de villa hermetisch afgesloten en gereinigd.

Met speciale dank aan Age Lubbers.

Bronnen

Margreet de Broekert, 'Marguerite Petra Ilona Hirschel-Kerényi; eerste vrouwelijke huisarts te Bussum (16 mei 1888-5 februari 1957)'. Atria, 2016
 Margreet de Broekert, 'Tehuis voor meisjes', in: *Bussums-Nieuws* 12 oktober 2016
 Dr. E. Pereira-d'Olivera, *Vrouwen feministen die van genezen wisten. Over de vrouwelijke arts in Nederland*. Amsterdam, 1973

Noten

1. Het veranderen van Joods klinkende (voor)namen in een Hongaarse of Duitse naam was in die tijd niet ongebruikelijk
2. De eerste Hongaarse vrouw die haar artsexamen haalde was hertogin Vilma de Hugonnai (1847-1922). Zij behaalde haar diploma in Zwitserland. In haar geboorteland werd dat pas in 1897 officieel erkend
3. In de Tweede Wereldoorlog was villa Schoonoord het Kringhuis van de NSB. In de volksmond werd deze villa 'het bruine huis' genoemd
4. Meerdere baby's werden naar Marguerite vernoemd.
5. Het stoomschip *Île de France* was de eerste grote oceaanstomer die na de Eerste Wereldoorlog werd gebouwd. Het was niet het grootste en ook niet het snelste schip, maar wordt wel beschouwd als het fraaist gedecoreerde schip, geheel in Art Deco-stijl. Er werden zelfs bokswedstrijden op gehouden.